

تعلیم و تربیت

سال سیم

اردی بهشت ۱۳۰۶

شماره دوم

کتاب کلاسی و طریقه استعمال آن

غالباً گفته میشود که در مدرسه ابتدائی بهترین کتاب گفتار و مذاکرات شفاهی معلم است یعنی بدون بیانات معلم هیچ درسی روح و باطن ندارد هر چند این مسئله در محل خود صحیح و قابل دقت است ولی از طرف دیگر منکر فائده کتاب نیز نمیتوان شد زیرا کتاب کلاسی - هر قدر هم مقدماتی باشد - از روی فکر و تأمل نوشته شده و مصنف آن سعی کرده است که مطالب لازمه را مطابق دستورات پرگرام حتی الامکان متناسب با قوای شاگردان یک کلاس معین ترتیب دهد بنا بر این کتاب اسباب کار ممتازی است که قابل استفاده و شاگرد بوسیله آن میتواند در خارج بمطالعات شخصی پرداخته و مفاد دروس معلم را بذهن بسپارد و مفهومات خود را تکمیل نماید بعلاوه وقتی شاگرد مدرسه را ترک گفت چه چیز میتواند نایب منابع معلم شود و آیا راهی برای تعلیم و تعلم آنها بغیر از مراجعه و ممارست در کتب موجود است؟ پس موضوعی که لازم است تحت نظر قرار گیرد اینست که چگونه باید کتاب را بکار برد و طریقه استفاده و استعمال آن را از همان کلاسه‌های اول ابتدائی آموخت.

دیر زمانی نیست که در ایران بتالیف کتب کلاسی پرداخته اند

و در این مدت قلیل عده کتب تالیف شده بخصوص در طهران فوق العاده زیاد است فعلا در اینموضوع داخل نمیشویم که کدامیک از آنها از نقطه نظر پداکثری خوب و کدام غیر قابل استفاده است فقط نکته که در این مقاله میخواهیم خاطر نشان کنیم اینست که بدانیم کتب کلاسی باید دارای چه مزایا و خصوصیاتی باشند که بتوان آنها را محل استفاده قرار داده و بدون خطر در بین ابادی کوچک اطفال گذاشت. اشخاص ذی فن و معلمین مجرب برای کتب کلاسی خصوصیاتی قائل شده اند که ما ذیلا بذکر آنها می پردازیم :

۱ - کتاب باید متناسب با کلاسی باشد که برای آن تخصیص

داده شده : عده از آقایان معلمین هستند که صرف نظر از این نکته مهم کرده از راه فضیلت بانتخاب کتب مشکله و خارج از فهم اطفال می پردازند بدون اینکه رعایت سن و تناسب قوای فکریه اطفال را بنمایند اینست که اطفال بیچاره هر قدر زحمت میکشند اصل را از فرع و مهم را از غیر مهم تشخیص نداده حاصلی از مساعی شبانه روزی خود بر نمیدارند و بالتبجیه چون می بینند زحمات آنها بیفایده و عقیم می ماند از مدرسه و تحصیل و از مراجعه و مطالعه کتب سایره بیزار میگرددند .

۲ - بنا بر این لازمست سعی شود که حتی الامکان متن کتاب

موجز و مختصر و شامل اطلاعات صحیح و اصول مسلمه باشد و از

فرضیات بی اساس و عقائد مفیطه و کلیه مسائلی که نتوان بدلائل واضح و منطقی باطفال مدرسه ابتدائی ثابت نمود خود داری نمایند .

۳ - مطالب کتاب باید مطابق یک ترتیب و نسق صحیح تنظیم

یافته تقسیمات و عنوانات کتاب واضح باشد و مطالب مربوطه دنبال

یکدیگر شرح داده شوند تا حواس اطفال متشنت نگردد و بفهم و حافظه آنها مدد نماید .

موضوع دیگر موضوع فهرست مندرجات است که بقدر کفایت باید مفصل باشد تا باسانی بتوان بجستجوی مطالب کتاب پرداخت و از مراجعه بدان طرح و نقشه کتابرا فهمید بهمین نحو خواندن دیباچه قبل از انتخاب کتاب بر هر معلمی لازم است زیرا معمولاً مؤلفین روح کتاب خود را بطور خلاصه در دیباچه و یا مقدمه کتب بیان می کنند .

۴ - مطالب کتاب باید با عبارات سهل و ساده بیان شده باشد استعمال لغات مشکله و عبارات مغلطه در کتب کلاسی جز اینکه تفهیم و تفهم را مشکل مینماید فایده دیگری ندارد در صورتیکه اگر بیان مقصود با عبارات ساده و کلمات معموله ایراد شود استفاده از آنها برای همه سهل و آسان خواهد بود .

۵ - طبع کتب باید بطور مرغوب و از هر جهت خوب باشد تا مطبوع طباع شاگردان افتند و اطفال را بخواندن آن رغبتی تمام حاصل گردد از نقطه نظر حفظ الصحه کاغذ باید قدری مات و ملون باشد و حروف بقدر کفایت درشت و فاصله دار اما از نقطه نظر سهولت کار شاگرد فصول باید کوتاه و مختصر عنوانها حتی الامکان زیاده ولی بدون افراط و مطالب اصلی و اساسی مهم با حروف درشت طبع شده باشند تصاویر نیز باید مربوط بمتن و از روی حسن سلیقه و مخصوصاً بطور صحیح کشیده شده باشند متاسفانه این قسمت تا کنون در کتب مطبوعه ایران کمتر مورد توجه واقع گشته و به بی اعتنائی گذشته است چنانکه دیده شده بجای شکل شیر تصویر کاو رسم کرده اند .

این بود مخصری از خصوصیات کتاب خوب ولی با همه مزایایی که يك کتاب کلاسی میتوان داشته باشد به تنهایی وسیله تعلیم متعلم و جانشین معلم نخواهد گشت زیرا معمولاً کتاب را برای يك عده از شاگردان و مدارس معین نمی‌نویسند بلکه برای عموم مدارس ممالک ترتیب میدهند پس معلم باید بر حسب اقتضای زمان و مکان مواد آن را تکمیل و یا بعضی از قسمتهای آن را حذف نماید از طرف دیگر عبارات کتب هر قدر هم ساده باشد باز دارای بعضی جملات و کلماتی است که اطفال به تنهایی و بدون معلم از فهم آنها قاصر میباشند برای فهم درس ذکر امثله و توضیحات کثیره و مقایسات متعدده لازمست مؤلفین برای اینکه کتبشان زیاد حجیم نگردد باختصار قناعت می‌کنند ولی معلم موظف است از خارج بتوضیحات مسائل لازمه بپردازد بالاخره کتب با وجود تمام محسنات طبع و نقاشی چون موجودات بی روحی هستند کمتر ممکن است قوه حاکمه اطفال را بکار نیندازند درحقیقت کتاب ابزار خوبی است که به تنهایی نمیتواند مورد استفاده واقع شود مگر آنکه بدست استاد و یا کارگر افتد.

حال باید دید چطور معلم و شاگرد باید کتاب را در کلاس بکار برند اول بدون مراجعه بکتاب معلم از خارج بمعاونت تخته سیاه یا اشیاء یا تجربه های عملی بتشریح درس میپردازد پس از آن یکی از شاگردان را وامیدارد که متن آنرا از روی کتاب بخواند در ضمن اصطلاحات و نکات مهمه درس را بیان نموده قسمتهای مختلفه را چنانکه شفاهاً توضیح داده است خاطر نشان میکند بنابراین لازمست حتی الامکان تقسیمات درس شفاهی معلم با تقسیمات کتاب تطبیق بنماید تا موقعی که شاگرد بکتاب مراجعه مینماید حواس او پربشان نشود و از متابعت

ترتیب کتاب یا ترتیب بیانات معلم باشکال و زحمت نیفتد اینجا است که معلم باید قدری فداکاری نموده برای پیشرفت شاگردان و نفع عمومی کلاس سلیقه و مرجحات شخصی خود را کنار گذاشته اسلوب کتاب را پیروی کند شاید همین مسئله باعث گردد که معلم در انتخاب کتب خود بیشتر دقت بعمل آورد بعد از اجرای ترقیات فوق نکات مهمه و عمده درس مذکور ذهن اطفال گشته و میتوانند با کمال اطمینان بکتب خود مراجعه نموده دروس روز آتیه را فرا گیرند بقین است با ترتیبات مذکوره شاگردان با ذوق و شوق تمام بکتب مراجعه کرده مذاکرات شفاهی معلم را در هر موقع با تطبیق بمتن کتاب و نقیحات و تصاویر مربوطه تکرار خواهند کرد و موضوع تکالیف و تمرینات را که معلم از آن کتب انتخاب نموده در ذهن خود جای خواهند داد و تدریجاً خواهند فهمید که کتاب بهترین مساعد و معاون آنها میباشد و چون بهترین رفیق شفیق و دوست حقیقی از صمیم قلب آنها را دوست خواهند داشت .

حبیب الله صحیحی

دیپلمه از دارالعلمین فرانسه - مکتب قدیم مدارس طهران

